

Tidligere forskning

3.1 Ulike tilnærminger til elevmedvirkning

Forskning på elevmedvirkning i skolen viser ulike tilnærminger til hvordan dette konseptet blir fortolket, undersøkt og drøftet. Disse tilnærmingene er sentrale for å utvikle en praksis for elevmedvirkning i skolens kvalitetsarbeid.

Tidlig på 2000-tallet bidro forskere som Fielding (2004) og Lodge (2005) betydelig til forståelsen av hensikten og innholdet i elevmedvirkning. Disse bidragene kan tilskrives en *demokratisk tilnærming* til elevmedvirkning. En spesielt sentral idé var å endre elevens rolle fra å være passive mottakere av endring i skolen til å bli aktive bidragsytere til endring.

Rinnooy Kan (2023) knytter videre elevmedvirkning til en mer *rettighetsorientert tilnærming*, og understreker betydningen av elevmedvirkning både som en verdi og et prinsipp for å skape et inkluderende og demokratisk utdanningssystem. Sammen med andre forskere påpeker hun hvordan elevmedvirkning har bidratt til å styrke elevenes rettigheter i utdanningspolitikken i mange land i løpet av de siste tiårene (Jones & Hall, 2022).

Selv med økt oppmerksomhet på elevmedvirkning, rapporteres det at ungdom over hele verden fortsatt mangler demokratiske holdninger og engasjement (Rinnooy Kan et al., 2023). Dette har ledet til et argument for en mer *kvalitetsorientert tilnærming* til elevmedvirkning, hvor elevens stemme blir prioritert gjennom aktiv deltakelse i diskusjoner og beslutningstaking. Når

elever deltar aktivt, kan lærere få bedre innsikt i og evne til å løse skolens utfordringer. Det kan også gi lærere et nytt perspektiv som kan bidra med verdifull innsikt for å forbedre undervisning og læringsmiljø. Denne tilnærmingen ser på elevmedvirkning som en nøkkelstrategi for skolen, hvor elevene blir sett på som viktige samarbeidspartnere i analyse- og tiltaksutviklingen (Mitra, 2004; Yonezawa & Jones, 2007). Prosjektet PULSE¹ er i denne sammenhengen knyttet til en slik kvalitetsorientert tilnærming til elevmedvirkning, med særlig vekt på prosesskvaliteter for hvordan arbeidet blir utført, og resultat kvalitet hvor økt elevmedvirkning, elevengasjement og læringsutbytte er relevante perspektiver.

Det ligger en iboende spenning i skillelinjen mellom reell elevmedvirkning og det som kan anses som symbolsk elevmedvirkning. Sistnevnte oppstår når fokus ligger på systemforbedringer fremfor elevens følelse av eierskap og innflytelse over egen læring gjennom aktiv demokratisk deltakelse (Rollett et al., 2021). Selv om en skole har strukturer for elevmedvirkning, som for eksempel et elevråd, betyr det ikke nødvendigvis at elevene har reell innflytelse. For at elevmedvirkningen skal være autentisk, kreves det at forslag og synspunkter fra elevrådet fører til faktiske endringer. Denne spenningen har økt interessen for å undersøke betydningen av elevmedvirkning i skolen for elevene som helhet.

3.2 Kunnskap om elevmedvirkning

De fleste studier om elevmedvirkning retter oppmerksomheten mot ulike praksiser og underliggende formål knyttet til arbeidet med elevmedvirkning (Ainscow & Messiou, 2018; Perry-Hazan & Somech, 2023). Enkelte studier undersøker også effekter av elevmedvirkning fra et elevperspektiv. Mager & Nowak (2012) har i sin forskningsgjennomgang sett på ulike former for og effekter av elevmedvirkning, og konkluderer med at forskningen hovedsakelig omhandler representativ medvirkning, som i en norsk kontekst typisk vil være

1 Professional learning networks Using data for Learning and Student Engagement» (PULSE)

ulike former for elevråd. Det finnes mindre forskning på elevmedvirkning der alle elever i en klasse eller skole deltar. Mager & Nowak (2012) identifiserer moderate positive effekter av elevmedvirkning på områder som demokratiske og medborgerlige ferdigheter, problemløsningsevner, sosial status blant elever, relasjon til lærere og økt oppslutning om skolens verdigrunnlag. De positive effektene er imidlertid begrenset til de elevene som faktisk har deltatt i beslutningsprosesser, og kan ikke generaliseres til andre elever. Studien fant ingen klare effekter på elevenes faglige læringsutbytte eller mer generelle forbedringer i elevenes læringsmiljø og helse.

Nyere studier gir også god støtte for sammenhenger mellom skolers aktive bruk av elevstemmen i kvalitetsarbeid og flere dimensjoner av kvalitet i skolen. Conner et al., (2022) knytter elevmedvirkning til selvbestemmelsesteori og viser i en studie at skoler med høyere nivåer av affektivt, atferdsmessig og kognitivt engasjement skiller seg betydelig fra andre skoler når det gjelder elevenes gjennomsnittlige rapportering av lærernes omsorg og elevens stemme. Kahne et al., (2022) har undersøkt sammenhengen mellom elevmedvirkning og elevenes skolefaglige læringsutbytte, med særlig vekt på hvordan skolen responderer på elevens stemme. Studien retter seg mot alle elevene og undersøker ikke primært hvordan skolen praktiserer elevmedvirkning, men fokuserer spesifikt på elevenes oppfatninger om hvordan skolen reagerer på deres kritikk og forslag. Studien viser en positiv sammenheng mellom opplevd elevmedvirkning og elevenes skolefaglige utbytte, og presenterer en modell for hvordan skolens aktive holdning til elevenes kritikk og innspill kan bidra til økt skolefaglig læringsutbytte. Modellen vektlegger at elevmedvirkning kan bidra til forbedringer både på organisasjons- og klasseromsnivå, samt gjennom utvikling av elevenes opplevelse av å være en aktør, deres tilhørighet til skolen og deres kompetanseheving i prosesser om medvirkning.

Når forskningsfeltet avgrenses til elevmedvirkning i skolens kvalitetsarbeid, eksisterer det begrenset med forskning (NOU 2023:1). I tiårene mellom 2000 og 2021 publiseres et stort antall forskningsartikler knyttet til kvalitetsarbeid i skolen generelt og datadrevne beslutningsprosesser spesielt. Gjennomgående er elevmedvirkning lite aktualisert i disse, og i den grad det er behandlet, er det ofte i form av betraktninger om at elevmedvirkning bør få en større plass (Hoogland et al., 2016; Kennedy & Datnow, 2011; NOU 2023:1). En ekspertgruppe om skolebidrag fant i sin utredning at skoler med

høyt skolebidrag i større grad involverer elever i kvalitetsarbeidet enn andre skoler, og peker i sine anbefalinger på en større grad av elevmedvirkning i kvalitetsarbeidet (Lillejord et al., 2021).

I en nyere gjennomgang av studier fra 2000 til 2018 ser Sandoval & Messiou (2022) på tilnærminger til hvordan elevmedvirkning praktiseres der elever fungerer som medforskere i skolers arbeid med forbedring og inkludering. Gjennomgangen inkluderer 18 studier som fokuserer på ulike sider av kvalitet, som lærings- og undervisningsmetoder, mobbing, uteområder, samværsregler og skoleengasjement. Studien viser hvordan elever involveres og medvirker i ulike faser av forskningsprosessen, inkludert rekruttering, opplæring, innhenting og analyse av data, tilbakeføring av funn til skolen, implementering av endringer og dokumentasjon. Sandoval & Messiou (2022) peker på at til tross for målet om å styrke elevenes medvirkning, forblir mange beslutninger i studier som involverer elever hos voksne. Dette tolkes både som et uttrykk for en viss konservatisme og som et uttrykk for at ansvarsdimensjonen i skolen aldri kan bli helt likestilt mellom lærere og elever.

Både Sandoval & Messiou (2022) og andre (Ainscow & Messiou, 2018; Mandinach & Schildkamp, 2021) fremhever de potensielle positive formålene og sekundære effektene av elevmedvirkning i skolens kvalitetsarbeid, selv om disse ikke nødvendigvis kan vise til dokumenterte sammenhenger. Mandinach & Schildkamp (2021) argumenterer for økt elevmedvirkning i skolens kvalitetsarbeid basert på to hovedgrunner. For det første kan medvirkning styrke elevenes engasjement og læringsutbytte, både i faglige sammenhenger, sosial kompetanse og problemløsning i skolen. For det andre kan skolen som institusjon dra betydelige fordeler av å involvere elevene.

Elevinvolvering i bruk av data kan hjelpe lærerne til å forstå og håndtere pedagogiske utfordringer skolene står overfor. Elevmedvirkning kan dermed fungere som en metode for kvalitetssikring, og bidra til at beslutningene som tas i skolen faktisk reflekterer elevenes interesser. Dette innebærer også at skolens datagrunnlag omfatter kvalitetsperspektiver som elevene selv vektlegger. På denne måten kan elevmedvirkning styrke skolens evne til å skape mening i sitt eget datagrunnlag.